

ŠKOLSKE ETNOGRAFSKE ZBIRKE NA PODRUČJU OPĆINE NOVA GRADIŠKA

VESNA KOLIĆ - KLIKIĆ
Zavičajni muzej
55400 Nova Gradiška

UDK 39-069
Stručni članak
Primljeno: 14. IX. 88.
Prihvaćeno: 22. XI. 88.

Autorica nas upoznaje sa stanjem školskih etnografskih zbirki koje su sakupljene u razdoblju od 1961—1983. godine na području općine Nova Gradiška. Izbor predmeta uglavnom je ovisio o kvalifikacijskoj strukturi voditelja etnografskih zbirki. Autorica je zamijetila da su veoma česte pojave otuđenja, oštećenja, i nestajanja pojedinih etnografskih predmeta koji nisu niti bili propisno inventirani. Novi Zakon o zaštiti spomenika kulture morao bi dati određena ovlaštenja muzejima, a također imenovati muzejske ustanove tutorima nad postojećim zbirkama, kako bi se sačuvalo postojeći etnografski inventar.

U vremenskom razdoblju od 1964. do 1983. godine, na području općine Nova Gradiška, nastavnici su uz pomoć učenika osnovali 17 školskih etnografskih zbirki.¹⁾ Predmeti su sakupljani podjednako u matičnim i u područnim školama.

Da bi prikupila što više podataka o školskim zbirkama, služila sam se upitnikom²⁾ koji sadrži 20 osnovnih pitanja vezanih uz postojanje i rad ovakvih zbirki. Pomoću ovog upitnika prikupila sam neke vrlo zanimljive podatke koji će mi poslužiti za potrebe ovog rada.

Prikupljeni podaci pokazuju da postoji značajna razlika u veličini školskih zbirki. Najmanji broj predmeta u zbirkama je oko 20, a najveća zbirka broji oko 350 predmeta. Najmanje školske zbirke nalaze se u Vrbovi, Opatovcu i Dolini, a najveće zbirke su u Osnovnoj školi »Milan Tomić Slobodan« u Novoj Gradiški koja broji oko 350 predmeta, zatim u školi »Zlata Dupko« u Novoj Kapeli sa oko 220 predmeta, u školi »Ivan Goran Kovačić« u Starom Petrovom selu, oko 160 predmeta, nadalje slijedi zbirka u SŠC »Ivo Lola Ribar« sa 150 predmeta te zbirka Osnovne škole »Josip Krajačić Prika« sa 120 predmeta.

Najstarija školska zbirka osnovana je 1964. godine u Osnovnoj školi »Matija Gubec« u Cerniku, a najmlađe zbirke osnovane su 1983. godine u SŠC »Ivo Lola Ribar« u Novoj Gradiški, i u osnovnim školama u Dolini i Davoru.

U svim zbirkama pretežno se nalaze predmeti od drveta, keramike i metala, dok ponešto tekstilnih predmeta ima u 9 zbirci. U odnosu na broj keramičkih i drvenih predmeta, tekstila je znatno manje, ukupno oko 110 predmeta u svim zbirkama.

Zbrojivši podatke o broju predmeta u pojedinoj zbirci, dolazimo do saznanja da 17 školskih etnografskih zbirki ima ukupno 1490 predmeta.

Analizirajući podatke prikupljene upitnikom, vidi se da nijedna škola ne vodi inventar predmeta. Pet škola ima samo popis predmeta, dok ostale škole nemaju ni popise.

Ni u jednoj od 17 školskih zbirki ne provodi se zaštita postojećeg fundusa. Održavanje predmeta svodi se na čisto mehaničko čišćenje prašine s predmeta, što obavljaju školske čistačice.

Problem adekvatnog smještaja prisutan je u svim zbirkama. Predmeti iz zbirke većinom su smješteni u školskim holovima, učionicama, kabinetima za nastavu likovnog odgoja, te na policama iznad đачkih garderoba. Samo četiri osnovne škole imaju manje zatvorene i ostakljene prostore, gdje je smješten manji broj etnografskih predmeta, većinom tekstil i predmeti manjih dimenzija.

Iako je stanje u školskim zbirkama u smislu održavanja, izrade dokumentacije i čuvanja, veoma loše, ovdje treba istaći i primjer Osnovne škole »Zlata Dupko« iz Nove Kapele, koja je na svrsishodan način riješila pitanje čuvanja i izlaganja većeg dijela svoje zbirke, u kojoj se nalazi oko 220 predmeta.

U prizemlju velikog školskog hola nalaze se izloženi etnografski materijali manjih dimenzija, smješteni u ormare sa staklenim vratima, dok se veći predmeti nalaze u prostoru ispred ormara i uza zidnu stijenu. Cijeli ovaj izložbeni prostor ograđen je gusto poredanim zemljanim posudama sa cvijećem, koje sprečavaju izravan pristup materijalu. Na ovaj način smanjena je mogućnost da pri ulasku i izlasku đака iz škole dođe do eventualnog oštećenja materijala. Nasuprot prostoru na kome je izložena zbirka nalazi se prostorija dežurnog učenika, kome je zadatak između ostalog i čuvanje izloženih predmeta.

Samoinicijativom pojedinih nastavnika, iz vlastitog afiniteta, a i pošto su uređeni školski interijeri u novoizgrađenim školama i izmijenjen program u nastavi likovnog odgoja, započeo se sakupljati etnografski materijal. Stihijsko sakupljanje i gomilanje predmeta bez ikakvih podataka dovelo je do toga da danas gotovo sav prikupljeni materijal služi u dekorativne svrhe te je tako reći neupotrebljiv u nastavnim procesima, kao didaktički materijal.

Sakupljanje predmeta u školama bilo je pod utjecajem »modnog« trenda u spomenutom razdoblju. Predmeti su sakupljeni zbog potrebe dekoriranja školskih interijera, a za prikupljanje materijala bili su zaduženi nastavnici raznih struka.

Kvalifikacijska struktura voditelja etnografskih zbirki danas je veoma različita. Nastavnici razredne nastave, voditelji su 6 školskih etnografskih zbirki; zbirke vode i 3 nastavnika likovnog odgoja, 1 nastavnik povijesti i geografije, 1 profesor geografije, 1 profesor povijesti umjetnosti, a nad jednom zbirkom vrši nadzor Komisija za estetsko oblikovanje škole. Preostale 4 zbirke nemaju voditelja.

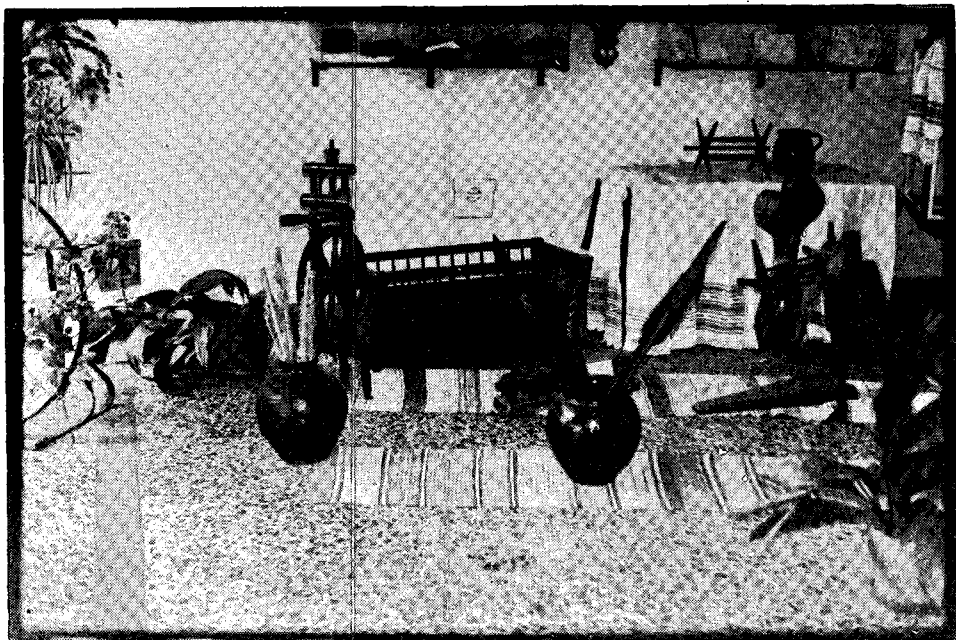
Obišavši sve školske zbirke i prateći u proteklih nekoliko godina stanje u pojedinim zbirkama, zamijetila sam da sve češće nestaju pojedini bolje očuvani etnografski predmeti. Otudivanje i oštećivanje materijala česta je pojava u zbirkama koje nemaju dokumentaciju o materijalu i koje nisu registrirane, kao što je slučaj sa svih 17 novogradiških školskih zbirki.



Dio etnografske zbirke u Osnovnoj školi »Milan Tomić Slobodan« u Novoj Gradiški (foto. V. Kolić-Kikić)

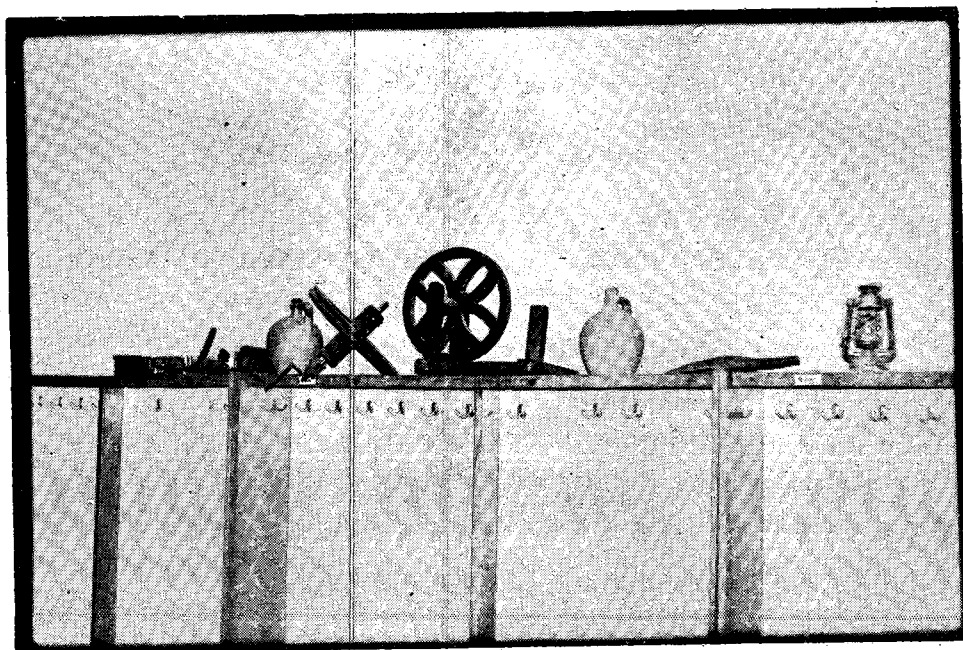
Dio etnografske zbirke u osnovnoj školi »Zlata Dupko« u Novoj Kapeli (foto. V. Kolić-Kikić)





Dio etnografske zbirke u osnovnoj školi »Zlata Dupko« u Novoj Kapeli (foto. V. Kolić-Kikić)

Dio etnografske zbirke u osnovnoj školi »Nada Dragosavljević« u Okučanima (foto. V. Kolić-Kikić)





Dio etnografske zbirke u osnovnoj školi »Nada Dragosavljević« u Okučanima (foto. V. Kolić-Kikić)

Proteklih godina Zavičajni muzej iz Nove Gradiške nekoliko je puta pokušavao uputiti škole u način vođenja dokumentacije³⁾ predmeta, ali se do sada ništa od tih pokušaja nije ostvarilo i provelo u život. Nastojanje da se izradi dokumentacija predmeta, i da se po jedan primjerak pohrani u matičnoj evidenciji Zavičajnog muzeja, zaustavljeno je uvijek na pitanju odvajanja vremena za vođenje ovakvih poslova. U anketi koju sam provela po školama na pitanje, da li je škola voljna nastavniku odvojiti sate za vođenje zbirke, sve su škole odgovorile da nisu na to spremne, jer te sate ne priznaje SIZ i nemaju taj posao ugrađen u normative.

Putem upitnika željela sam saznati što po mišljenju nastavnika treba učiniti da se poboljša stanje u zbirkama. Iz odgovora se vidi da po mišljenju nastavnika prvo treba odvojiti sate za vođenje zbirke, zatim osigurati prostor i organizirati seminare za voditelje zbirke. Dvije škole su mišljenja da bi materijal iz fundusa zbirke koje imaju trebalo dati muzejima na čuvanje, jer im čuvanje i održavanje predmeta predstavlja dodatno opterećenje. Po njihovu mišljenju školi je dovoljno da ima 20—30 predmeta koji mogu poslužiti u nastavi likovnog odgoja.

Jedna škola smatra da bi se stanje u zbirci popravilo kada bi se ponovo organiziralo prikupljanje predmeta, i smatra da je prikupljanje podataka o predmetima manje važno. Za njih su najvažniji predmeti koji školi služe u dekorativne svrhe.

Dvije škole na području općine Nova Gradiška svoje zbirke vode u sklopu sekcija. U Starom Petrovom selu etnografska zbirka se vodi u sklopu likovne sekcije, a u Osnovnoj školi u Novoj Kapeli u sklopu sekcije mladih geografa.

Najbolji oblik suradnje Zavičajni muzej je ostvario s osnovnim školama iz Davora, Doline i Opatovca. Ove tri škole doduše ne vode dokumentaciju, ali su predale muzeju na čuvanje sve prikupljene vrednije predmete, što će činiti i ubuduće.

Provjeravajući još jednom stanje u školskim zbirkama, tokom ove godine, doznala sam da je zbirka u Osnovnoj školi u Adžamovcima potpuno uništena prigodom radova na školskoj zgradi.

U razgovoru s direktorom ove škole doznala sam da se u školi ponovo planira akcija prikupljanja etnografskog materijala. Da bi dobila potpunije podatke o ovoj zbirci koja je uništena, upućena sam da se obratim drugarici Ivanki Kruljac, koja je uz pomoć učenika i sakupila predmete koji su bili u zbirci. Drugarica Kruljac je u vremenu od 1973. do 1980. godine u ovoj školi sakupila oko 50 etnografskih predmeta. Sakupljajući podatke početkom prošle godine, rečeno mi je da zbirka broji 30 predmeta, a sada doznajem da je u cijelosti i uništena. Ovakvi i slični neodgovorni odnosi škola prema etnografskoj baštini dovest će do toga da će materijal u školama za izvjesno vrijeme propasti, jednim dijelom zbog nemarnosti škola, a drugim dijelom stoga što škole, zbog svog profila rada, nisu osposobljene da zaštićuju predmete u zbirkama.

Tokom 1980. godine Zavod za prosvjetno-pedagošku službu Zajednice općina Osijek proveo je anketu o školskim zbirkama, na području ove regije.) Za općinu Nova Gradiška zabilježeno je tada 5 etnografskih zbirki. U priloženoj tabeli uočljive su značajne promjene broja predmeta u pojedinim školama u vremenu od 1980—1988. godine.

Najviše predmeta u tom periodu prikupila je Osnovna škola »Milan Tomić Slobodan« iz Nove Gradiške.

Problemi oko školskih etnografskih zbirki nisu novi, ali su ipak aktualni. Stanja koja su nam bila poznata prije 10 godina ista su kao i danas, pa i nešto teža, s obzirom na veličinu fundusa.

Iako svi mi želimo da sačuvamo našu baštinu, zakonske regulative nas u mnogim slučajevima sprečavaju. Već je na mnogo mjesta govoreno o nedostacima u Zakonu o zaštiti spomenika kulture i o Zakonu o muzejskoj djelatnosti, međutim latentno stanje traje već godinama, a nama koji smo na terenu i koji možemo interventno i preventivno djelovati, oduzeta su zakonskim putem sva ovlaštenja.

Ako se sada pri donošenju novog Zakona o zaštiti spomenika kulture ne reguliraju i ne ozakone određena ovlaštenja hitnog djelovanja muzeja i imenovanja muzejskih ustanova tutorima nad postojećim zbirkama, za 10—20 godina ostat ćemo i bez ovog etnografskog materijala, zbog toga što oni koji donose prednacrt i konačne tekstove ova dva zakona ne poznaju stanje na terenu.

1. Osnovni podaci o školskim zbirkama na području općine Nova Gradiška, zabilježeni 1980. i 1987/88. godine.

Mjesto	Broj predmeta u zbirci 80.	Broj predmeta u zbirci 1987-1988. g.	God. osnivanja zbirke	Kvalifikacija voditelja zbirke	Dokumentacija o predmetima
Adžamovci		30	1973.	nema	nema
Cernik	60	80	1963/64.	nast. lik. odgoja	popis predmeta
Čovac		60	1978.	nast. raz. nastave	nema
Davor		30	1983.	nast. povijesti i geografije	nema
Dolina		20	1983.	nast. raz. nastave	nema
Godinjak		30	1979.	nast. raz. nastave	nema
Medari-Trnava		30	1982.	nast. raz. nastave	nema
N. Gra. »M. T. Slobodan«	130	350	1968.	nema	nema
N. G. »J. K. Prika«	?	120	1970.	nast. lik. odgoja	nema
SSC »I. L. Ribar«		150	1983.	prof. povijesti umjetnosti	potpis predmeta
Nova Kapela	?	220	1973.	prof. geografije	popis predmeta
Okučani		70	?	nema	nema
Opatovac		20	1972.	nast. raz. nastave	nema
Podvrško		30	1979.	nast. raz. nastave	nema
Rešetari	55	70	1970/71.	nema	nema
St. Pet. selo		160	1968.	nast. lik. odgoja	popis predmeta
Vrbova		20	1980.	nema	popis predmeta

2. Upitnik za prikupljanje osnovnih podataka o školskim etnografskim zbirkama

1. Naziv škole?
2. Voditelj zbirke, od koje godine?
3. Je li bilo voditelja ove zbirke i prije, koji su bili i od kada do kada?
4. Kvalifikacija i struka voditelja?
5. Koliko predmeta broji zbirka, i koje najveće skupine predmeta ima?
6. Ima li zbirka dokumentaciju i kakvu?
7. Postoji li kantoteka, knjiga inventara, i sl. i na koji se način vodi?
8. Postoje li podaci zabilježeni možda na neki drugi način? Na koji?
9. Na koji se način održavaju predmeti u zbirci i tko to čini?
10. Ima li zbirka fototeku?
11. Kada je zbirka osnovana, od kada se vodi dokumentacija, od kada fototeka?
12. Od koga i kada dolazi inicijativa za osnivanje zbirke?
13. Čemu ta zbirka služi u školi?
14. Koji su razlozi za osnivanje zbirke?
15. Je li škola spremna odvojiti sate nastavnika za održavanje i vođenje zbirke i dokumentacije ili je to već možda učinjeno? Od kada?

16. Što po vašem mišljenju treba učiniti da se poboljša stanje zbirke u smislu održavanja, zaštite i pribavljanja predmeta?
17. Pod koje školske aktivnosti spada etnografska zbirka?
18. Ima li škola osnovnu etnografsku sekciju?
19. Tko vodi ovakvu sekciju, na koji način i po kakvom programu rada?
20. Je li zbirka registrirana od strane Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, broj registracije i godina?
3. Zavičajni muzej iz N. Gradiške dao je nekim školama upute za vođenje dokumentacije o predmetima u zbirci. Uputa je sačinjena na osnovu knjižice »Upute za čuvanje etnografske građe«, HED, komisija za muzejska i konzervatorska pitanja, Zagreb 1980. god.
4. Vlado Horvat: Muzejske zbirke u osnovnim školama, Glasnik Slavonkih muzeja br. 42, Vukovar 1981. god.

ETHNOGRAPHIC SCHOOL COLLECTIONS IN THE MUNICIPALITY OF NOVA GRADIŠKA

Summary

The author gives an account of the ethnographic school collections assembled in the municipality of Nova Gradiška from 1961 to 1983. The selection of objects depended on the qualifications of the collection-caretakers. The objects very often are not inventorized, and they are often damaged or even get lost. The new statute law on the protection of cultural monuments would have to give certain licences to ethnographic museums and to promote them into the tutors of the existing ethnographic school collections, in order to save the ethnographic objects they hold.